

Alojzije Čondić

JESU LI BRAK I OBITELJ ZASTARJELE USTANOVE U HRVATSKOM DRUŠTVU

Are marriage and family old-fashioned institutions in Croatian society?

UDK: 265.2

25

Pregledni znanstveni članak

Primljeno 9/2010.

249

Služba Božja 3 | 10.

Sažetak

Među goruće društveno-kulturne i teološko-pastoralne izazove o kojima se često raspravlja, ubraja se odnos prema ustanovama braka i obitelji. Pisac najprije prikazuje teološko-pastoralno vrjednovanje istine o braku i obitelji te obrazlaže svrhu i način svoga rada. Potom, teološko-pastoralnom prosudbom, nastoji, na temelju više utemeljenih istraživanja u Republici Hrvatskoj u posljednjih desetak godina, raščlaniti stanje braka i obitelji. Na kraju nudi teološko-pastoralni zaključak o braku i obitelji u suvremenim društveno-kulturnim okolnostima. Spoznaje da su te ustanove, unatoč sve nametljivijemu društvenom slobodoumlju, prema istraživanjima, s veoma velikim postotkom plemenito vrjednovane. Premda su opterećene ćudorednim prijemom, ipak nisu odbačene u hrvatskomu društvu. Štoviše, doživljava ih se kao temeljne vrjednote.

Ključne riječi: brak, društvo, obitelj, pastoral, vrjednote.

UVOD

Okvirni naslov trećega radnog znanstvenog skupa hrvatskih pastoralista 2009. bio je: Pastoralni prioriteti na temelju relevantnih istraživanja u Republici Hrvatskoj (RH). U tomu sam surječju proučavao istraživanja: *Aufbruch* (1997.), *Vjera i moral u Hrvatskoj* (1998.), *Supsidijarnost u hrvatskomu društvu* (2004.), *Muško i žensko stvori ih* (2008.), *Europsko istraživanje vrednota* (1999. i 2008.). Proučavajući spomenuta istraživanja

Iako se može zaključiti da jedne od temeljnih tema jesu brak i obitelj. To se ne može potanko obraditi u jednomu članku. Ipak, na temelju spomenutih istraživanja, želim prikazati stav građana RH prema braku i obitelji u posljednjih desetak godina. Radi se o istraživanjima od 1997. – 2008. na temelju kojih se može dobiti dosta dobar uvid u društveno i pastoralno stanje braka i obitelji. Budući da su istraživanja razmjerno nova, ona su nam veoma korisna, pa želim, s teološko-pastoralnoga vida, prosuditi jesu li brak i obitelj zapostavljeni u hrvatskomu društvu i koje su pastoralne poteškoće odnosno koje su nužne pastoralne smjernice i stvarni pothvati.

1. TEOLOŠKO-PASTORALNA ISTINA O BRAKU I OBITELJI

Premda se brak i obitelj ostvaruju u određenim društveno-kulturnim okolnostima čije promjene utječu na njihovo stanje, te se dvije ustanove ne mogu poistovjetiti kulturalnom činjenicom. Zanemarivši vjersko tumačenje braka i obitelji, treba reći da brak, kao 'intimna zajednica' proizlazi iz čovjekove naravi i plod je ljudske naravi. Naravnost braka ne isključuje društveno-kulturni učinak niti bi kultura smjela nijekati njegovu naravnost, štoviše, narav se i kultura susreću u braku i obitelji. Bračni se suživot temelji na uzajamnomu odnosu, odnosno suživotu muža i žene, čije jedinstvo i sebedarje ne stvaraju društvo ni Crkva nego oni otkrivaju samo ono što je u čovjekovoj naravi, jer te "institucije odgovaraju najdubljim zahtjevima srca i dostojanstva osobe".¹

Govor o braku i obitelji kao društvenim vrjednotama u sekulariziranim okolnostima, zagovornike 'etičke neutralnosti', prema kojima je *indiferentizam* jedino mjerilo, *a priori* usmjeruje na tobože nametnuto crkveno poimanje braka i obitelji, kao naravnoj ustanovi, koju je 'Stvoritelj utemeljio', predbacujući Crkvi 'konzervatizam i dogmatizam' kojima se sputava ljudska sloboda. Međutim, promicateljima takvih stavova promiče spoznaja da istina o braku i obitelji ne počinje s Crkvom, jer brak i obitelj postoje otkada čovjek postoji, mnogo prije Crkve, a Crkva, slijedeći Kristov nauk naviješta otajstvenost braka.

---

¹ BENEDIKT XVI., Enciklika *Caritas in veritate* (29. VI. 2009.), KS, Zagreb, 2009., 44 (dalje: CIN).

Sociolog Pierpaolo Donati (1946.), ne ulazeći u teološku prosudbu, tvrdi da je obitelj prvobitna pojava u povijesti ljudskoga društva u trostrukomu smislu: zbog početaka ljudskoga društva, zbog njegova trajnoga obnavljanja i zbog pojedinca.² Društvo nastaje kada nastaje obitelj, smatra antropolog Claude Lévi-Strauss (1908.-2009.), jer u začetcima društva nije postojao samo pojedinac nego obitelj. Već se u prapočetcima povijesti susreće *numinozni* brak, u kojemu se otkrivaju 'božanska' svojstva, a i u grčko i rimsko doba obitelj je bila naravna zajednica.³ Proučavanjem povijesnoga razvitka obitelji, uočava se utjecaj društveno-kulturnih okolnosti na njezin oblik, što se vidi iz činjenice da je *tradicionalna* ili *patrijarhalna* obitelj iz prijemodernoga doba preoblikovana u *nuklearnu* obitelj suvremenoga doba. U poslijemoderno se doba na zapadu ustalila obitelj koju nazivaju *demokratskom*. Društvena i vjerska ustanova braka, postojana u svim vremenima i kulturama, a danas sve udaljenija od uobičajene društvene uloge, teži, smatra Antony Giddens (1938.), prijelazu u 'čisti osjećajni i osjetilni odnos'.⁴ Od polovine XX. stoljeća, pod utjecajem različitih ideologija, ženidba, promatrana u surječju zajednice, sve više odbacuje institucionalni oblik, pa se u globalizirano doba, sve više *privatizira* suložništvom, slobodnim vezama ili nekim drugotnim oblicima. Promjene koje se događaju u braku i obitelji, drže suvremeni stručnjaci, imaju svoje izvore u 'dezintegraciji i dezorganizaciji društva', koje su se odrazile na brak i obitelj. Ustanove braka i obitelji tijekom povijesti morale su se boriti protiv moćnih utjecaja koji su je htjeli zaniijekati. S jedne se strane htjelo u prošlosti apsorbirati u zajedničku bitnost, a suvremeno je doba želi uništiti individualizmom.

2. SVRHA I NAČIN RADA

Budući da se u ovom radu osvrćem na pokazatelje istraživanja, smatram nužnim uputiti na način doradbe ovoga

² Usp. P. DONATI, *Manuale di sociologia della famiglia*, Laterza, Roma - Bari, 2001., 7.

³ Usp. I. FUČEK, *Roditelji, djeca*, Verbum, Split, 2008., 123ss.

⁴ Usp. A. GIDDENS, *La trasformazione dell'intimità. Sessualità, amore ed erotismo nelle società moderne*. Il Mulino, Bologna 1995., 68. Isti, *Il mondo che cambia. Come la globalizzazione ridisegna la nostra vita*, Il Mulino, Bologna 2000., 69-82.

rada. Njegova svrha nije opisivati ni raščlanjivati činjenice o braku i obitelji samo društvene važnosti, nego je raščlamba i vrjednovanje svojstveno teološko-pastoralnoj prosudbi, koja se temelji na vjeri.⁵ Takav oblik pristupa radu nadilazi oblik prema kojemu sociologija iznosi činjenice a teologija ih tumači. Ovdje se ne može a niti je to svrha ovoga rada, o tomu dubinski raspravljati, ali treba naglasiti da samo sociološka obrada obezvrjeđuje i sprječava teološko-pastoralno raspoznavanje 'znakova vremena'. U tomu smislu treba posve odbaciti svaku pomisao prema kojoj bi se teološko-pastoralno vrjednovanje svelo na znanstveno-empirijski rad. Radi se, dakle, o međuznanstvenomu pristupu, čija se sredstva utvrđivanja i tumačenja susreću i prožimlju u svakoj raspravi, sprežući sociološke i teološke vrijednosti i mjerodavnosti u dijalektičkoj a ne osvajačkoj povezanosti.⁶ Prema tomu, ne ograničavam se na suhoparno iznošenje podataka nego stvarnost želim protumačiti u teološko-pastoralnomu vidu (raščlaniti i vrjednovati).

3. ODNOS PREMA BRAKU I OBITELJI U NEKIM ISTRAŽIVANJIMA

U posljednjih desetak godina u RH je provedeno mnogo istraživanja, koja u to uključuju brak i obitelj. Nemoguće je osvrnuti se na sva, pa ću se ograničiti samo na neka od njih. Nakana je spoznati jesu li brak i obitelj u hrvatskomu društvu zastarjele ustanove, odnosno koje vrjednote naglašavaju ispitanici i na kakva nas pastoralna razmišljanja i spoznaje upućuju.

3.1. Ustanove braka i obitelji - visoke društvene vrjednote

Ustanove braka i obitelji, kao izvor i temelj ljudskoga društva, često su predmet mnogih empiričkih istraživanja, znanstvenih, političkih, pravnih, teološko-pastoralnih i mnogih

---

⁵ S. LANZA, *Convertire Giona. Pastorale come progetto*, OCD, Roma Morena, 2005., 110ss.

⁶ J. BALOBAN, *Opći uvod*, Bogoslovska smotra (dalje: BS), 70 (2000.), 2., 179.: "Cjelokupna teologija, i praktična napose, ne može ostati samo na statističkom tumačenju empirijskih podataka i spoznaja, nego ide za analiziranjem i tumačenjem duhovno-povijesnog i društveno-političkog konteksta. Time se i otajstvena dimenzija Crkve i kršćanstva bolje artikulira u svakom određenom povijesnom razdoblju."

drugih rasprava. Činjenica da se oko tih ustanova neprekidno 'vrti' društveno-kulturna zbilja, govori o njihovoj izvornoj važnosti za društvo i Crkvu. Upravo se o njihovoj izvornosti i naravnosti u društvu, osobito pomoću svijeta 'komunikacija kao suverenoga areopaga', da bi se stvorila 'nova kultura' i 'novi svjetski poredak', sve više javljaju i potiču kojekakve sumnje. Štoviše, "mnogi kulturalni, društveni i politički čimbenici urotili su se da izazovu sve očitiju krizu obitelji. Oni u različitoj mjeri ugrožavaju istinu i dostojanstvo osobe i dovode u pitanje samu ideju obitelji, često iskrivljujući istinu o njoj".⁷

Unatoč tim pokušajima i društvenoj raspršenosti liberalno-individualističkoga usmjerenja, istraživanja pokazuju da građani RH nisu ravnodušni prema braku i obitelji. Ne treba zanemariti činjenicu da obezvrjeđujući postupci (relativizam) ostavljaju razarajuće tragove u svijesti građana o braku i obitelji, a i o drugim vrjednotama. Na izravno pitanje: koliku važnost obitelj zauzima u njihovu životu, istraživanje *EVS 1999.* pokazuje da 98,2% stanovnika u RH, gotovo kao i u drugim europskim zemljama i Sjevernoj Americi, smatra da im je obitelj važna ili veoma važna.⁸ O važnosti tih ustanova govori istraživanje *Vjera i moral u Hrvatskoj*, potvrđujući da 72,8% stanovnika smatra da obitelj utječe na oblikovanje njihova vjerskoga osjećaja. To pokazuje da je obitelj temeljni pokretač njihova vjerskoga identiteta, što je u pastoralnomu smislu putokaz za crkveni rad.⁹ Koliko je hrvatskim građanima važna obitelji vidi se u dvojbi između životnoga uspjeha i obitelji, koju 80,4% građana rješava u korist obitelji.¹⁰ Isto tako, učinci istraživanja *Franjevačkoga*

⁷ Usp. IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica *Ecclesia in Europa – Crkva u Europi* (28. VI. 2003.), Kršćanska sadašnjost (dalje: KS), Zagreb, 2003., 90.

⁸ Usp. J. BALOBAN – G. ČRPIĆ – I. RIMAC, *Pregled postotaka i aritmetičkih sredina (M). Europsko istraživanje vrednota – EVS 1999.*, BS, 70 (2000.), 2., 191.-232 (dalje: *EVS 1999.*), 191. P. ARAČIĆ – K. NIKODEM, *Važnost braka i obitelj u hrvatskom društvu*, BS, 70 (2000.), 2., 295. J. BALOBAN (prir.), *U potrazi za identitetom. Komparativna studija vrednota: Hrvatska i Europa*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2005., 259. (dalje: *Studija 2005.*).

⁹ Usp. M. VALKOVIĆ – G. ČRPIĆ – I. RIMAC, *Vjera i moral u Hrvatskoj. Pregled postotaka i aritmetičkih sredina (mean) istraživanja*, BS, 68 (1998.), 4., 486. Na oblikovanje vjerskoga osjećaja prijatelji utječu 1,7%, svećenici 1,4% a 19,2% sami to spoznaju, a 4,6% nisu vjernici.

¹⁰ Usp. S. ZRINŠČAK – M. GEIGER, *Lica obiteljske pluralizacije – ideali muškosti i ženskosti, podjela rada i rodna socijalizacija*, u: A. ČOVO – D. MIHALJ (ur.), *Muško i žensko stvori ih. Žena i muškarac u življenju i u službi Božjeg poslanja. Zbornik radova*, Franjevački institut za kulturu mira, Split, 2008., 124.

instituta za kulturu (2005.) pokazuju da 90% ispitanika u Hrvatskoj, ako ih muče neke poteškoće, prvotno traže pomoć u obitelji,¹¹ što je potvrđuje kao bitnu ustanovu.

Da su u našem društvu, koje teži subjektivizmu i liberalizaciji, brak i obitelj bitne ustanove, potvrđuje više od 85% ispitanika, koji tvrde da to nisu zastarjele ustanove. Međutim, da su zahvaćeni svjetovnim ozračjem govori činjenica da njih 65,9% odobrava mogućnost da žena prema svojoj osobnoj želji može imati dijete kao samohrana majka bez postojane veze s muškarcem.¹² To upućuje na nesklad između učenja Crkve i većine njezinih članova u našem društvu, u kojemu, prema istraživanju *EVS 2008.*, živi 80,6% izjašnjenih katolika.¹³

U istraživanjima zapaža se nesklad između želje i stvarnosti, između izjavnoga i stvarnoga stanja, odnosno u našim se obiteljima povećava pojava i stvara se napetost između sebičnosti i baštinjenih vrijednota. Štoviše, prije desetak godina, započeo je polagani porast sklonosti individualizmu i zapostavljanje kršćanskih vrijednota, osobito kod mlađih i školovanijih osoba, što upućuje na pravac kojemu treba usmjeriti pastoralni rad.¹⁴ Tu pojavu potvrđuje i istraživanje *Praćenje siromaštva u Hrvatskoj* (2004.), prema kojemu, na pitanje što najviše cijene hrvatski građani, od dvadeset mogućih odgovora, na sedmomu mjestu, je skladna obitelj (19,1%) a na šestomu su djeca (20,7%).¹⁵ U odnosu na prijašnja istraživanja, ovo, provedeno prije šest

---

¹¹ Usp. I. TOMIĆ-KOLUDROVIĆ, *Društveni angažman građana/građanki Hrvatske kao indikator društvenog kapitala*, u: A. ČOVO – D. MIHALJ (ur.), *Muško i žensko stvori ih...*, nav. dj., 88.

¹² Usp. *EVS 1999.*, 208. *Studija 2005.*, 286.

¹³ Usp. I. RIMAC, *Komparativni pregled odgovora na pitanja u anketi Europskog istraživanja vrednota 1999. i 2008.*, BS, 80 (2010.), 2., 449 (dalje: *EVS 2008.*). J. BALOBAN – A. HOBLAJ – D. CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj – rezultati i prosudbe istraživanja*, BS, 80 (2010.), 2., 530.-532. G. ČRPIĆ – S. ZRINŠČAK, *Dinamičnost u stabilnosti: Religioznost u hrvatskoj 1999. i 2008. godine*, Društvena istraživanja, 19 (2010.), 1.-2., 8.-9. Prema istraživanju *EVS 2008.* u odnosu na *EVS 1999.*, u Hrvatskoj se oko 6% ispitanika manje izjasnilo katolicima. Prema *EVS 1999.* katolicima se izjasnilo 86,8% ispitanika.

¹⁴ P. ARAČIĆ – K. NIKODEM, *Važnost braka i obitelji...*, nav. dj., 307.-310.

¹⁵ Usp. S. BALOBAN, *Ostvarenje solidarnosti po supsidijarnosti*, BS, 75 (2005.), 4., 1028. O tomu S. Baloban tvrdi: ako usporedimo što naši građani cijene više a što manje, tj. prva četiri i zadnja četiri mjesta, dobivamo učinak koji tjera na razmišljanje i na bitno mijenjanje mentalnoga sklopa, ako se Hrvati ne žele neprovjereno prepustiti neoliberalnim shvaćanjima. Hrvatski građani najviše cijene: bogatstvo (46,8%), uspjeh (34,4%), zdravlje (30,0%) i moć (23,1%). Nasuprot tomu, u Hrvatskoj su na ljestvici od dvadeset mogućnosti na

godina, upućuje na utjecaj materijalizma, koji umanjuje stav građana prema obitelji kao vrijednosti. Premda je, kako tvrdi J. Baloban “brak izgubio puno od institucionalnog karaktera i nije više za sve obvezujući doživotni oblik zajedničkog života žene i muškarca”,¹⁶ ipak ustanove braka i obitelji ostaju ‘konstituirajuća konstanta’ i prevladavajući oblik zajedništva u kojemu se rađaju novi članovi društva i Crkve.

Tu tvrdnju potvrđuje istraživanje *EVS 2008.*, prema kojemu 80,9% građana RH misli da brak nije zastarjela ustanova pa se 79,3% ispitanika slaže s tvrdnjom da dijete treba imati oca i majku, da bi sretno odrastalo. Usporedno s tim, nije dovoljno razumljivo da bi, gotovo kao i u istraživanju *EVS 1999.*, dvije trećine odnosno 66,2% građana odobrilo stav da žena može imati dijete bez priznate veze s muškarcem.¹⁷ Premda građani RH, prema istraživanju *EVS 2008.*, drže da brak nije zastarjela ustanova, ipak se postotak, u odnosu na istraživanje *EVS 1999.*, kada ih je bilo 85,3%, smanjio gotovo za 5%, čime se postupno ‘probija’ put liberalizmu.

Premda se individualizacija nameće kao opći svjetonazor i izvor suvremenosti, to još uvijek ne znači zapostavljanje obitelji kao temelja društvene zajednice, što pokazuje istraživanje kod većine građana u Europi bez obzira na vjerski život.¹⁸ Jedna je od poteškoća hrvatskoga društva, kao i mnoge druge, starenje stanovništva, čemu, osim državne nebrige, pridonosi učinak suvremenih nameta, koji su narušavali dosadašnji ustroj

---

četiri zadnja mjesta: samostalnost (3,8%), pripravnost pomoći drugima (2,2%), suosjećajnost s drugima (1,1%) i samoizobrazba (1,0%).

¹⁶ J. BALOBAN – G. ČRPIĆ, *Relevantne vrednote za uspješan brak i željeni broj djece u Hrvatskoj*, BS, 68 (1998.), 4., 638.

¹⁷ *EVS 2008.*, 460.-461. Usp. J. BALOBAN – J. ŠIMUNOVIĆ – K. NIKODEM, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.) – saznanja i poticaji za djelovanje*, BS, 80 (2010.), 2., 600.-603. G. ČRPIĆ – I. SEVER – D. MRVUNAC, *Žene i muškarci na egzistencijalnoj i kolizija u svjetonazorskoj razini*, Društvena istraživanja, Zagreb, 19 (2010.), 1.-2., 76.-77.

¹⁸ Usp. K. NIKODEM – P. ARAČIĆ, *Obitelj u transformaciji*, u: *Studija 2005.*, 152.-153. 170.: „Vidljivo je da su građani koji se smatraju ‘religioznima’ skloniji smatrati da bi bilo dobro kad bi se u bližoj budućnosti jače isticao obiteljski život, dok su ‘nereligiozni’ i ‘uvjereni ateisti’ skloniji smatrati da bi to bilo loše, ili da to nije važno pitanje. I ti rezultati pokazuju povezanost religioznosti i obiteljskoga života. Važno je istaknuti kako analize o postmodernim društvenim kretanjima u smjeru alternativnih životnih stilova nisu uvijek utemeljene na empirijskim rezultatima, posebice kada se istražuju sustavi vrijednosti.“

društva.¹⁹ Sve to upućuje da je postavljanje jasne obiteljske strategije bitno za razvitak hrvatskoga društva.

Istraživanja pokazuju da se suvremeni brakovi sve više temelje na drugim razlozima različitima od dosadašnjega vrjednovanja (ista vjera, isti narod, prevlast muževljeva, itd.). Na to su utjecale društvene, najprije naraštajne promjene, koje su povezane sa smanjenjem fertiliteta i sveopćim starenjem stanovnika.²⁰ Na ustroj obitelji utječe izlazak žene iz 'privatnoga područja', njezino sudjelovanje na tržištu rada i činjenica da oba roditelja hrane obitelj. Brak i obitelj su na našem području na prekretnici. Mnogo je izvanbračnih zajednica i rođene djece izvan zakonski sklopljenoga braka.²¹ Povećao se udio neuobičajenih obiteljskih oblika, tzv. jednoroditeljski, i ponovno združenih obitelji. No, ne radi se o slomu braka i obitelji nego o promjeni ustaljenoga oblika obitelji, premda *patrijarhalni* oblik još uvijek prevladava u našem društvu. Sve je očitije smanjenje uspostavljenih brakova a povećane su slobodne veze i roditeljstvo izvan braka. Pod utjecajem *privatizma* dugotrajnost i institucionalizacija gube ulogu pred fleksibilnim shvaćanjem tih ustanova.

Unatoč tim novim pojavama, statistički podatci, ipak, pokazuju da se hrvatski obiteljski ustroj razmjerno sporo mijenja i da zadržava neke dosadašnje označnice. Usporedno s drugim europskim zemljama, u Hrvatskoj je manje rastava braka i izvanbračne djece, što se najčešće tumači gospodarstvenim i društvenim stanjem. Smanjenost fertiliteta i ulazak u brak, povećana dob kada sklapaju brak, kasnije rađanje prvoga djeteta i sve više obitelji s jednim roditeljem, činjenice su koje upućuju na promjenu obiteljskoga ustroja u Hrvatskoj.²² Što se tiče vrjednota, osim u društvu, dezintegracija, dezorganizacija i liberalizacija, događaju se u braku, obitelji i spolnomu životu. Osobito su česti razvodi koji ih izravno razaraju.²³ U Hrvatskoj

---

¹⁹ Usp. K. NIKODEM – P. ARAČIĆ, *Obitelj u transformaciji*, u: *Studija 2005.*, 163.

²⁰ Usp. A. AKRAP, *Obitelj u Hrvatskoj nakon demografskog sloma: stanje i perspektive*, u: S. BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Centar za promicanje socijalnog nauka Crkve (dalje: CPSNC), Zagreb, 2001., 53.-108.

²¹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, KS, Zagreb, 2002., 34.-38.

²² Usp. S. ZRINŠČAK – M. GEIGER, *Lica obiteljske pluralizacije...*, nav. dj., 116.

²³ Usp. I. DŽINIĆ, *Pastoral s rastavljenima te rastavljenima i ponovno civilno vjenčanima u Hrvatskoj: izazov za dijakoniju u Crkvi*, Diacovensia, Đakovo, 2006., 21.-42.

se rastavlja svaki peti brak, a Državni zavod za statistiku, u posljednje doba prikazuje porast rastavljenih brakova²⁴, što pokazuje da brak kao trajna i doživotna ustanova nije sama po sebi shvatljiva. Time se potvrđuje uživalačko poimanje vrjednota. Stoga je, s teološko-pastoralnoga vida, bitno spomenuti vrjednote na kojima se temelji suvremeni brak, bez obzira jesu li vjernici ili nisu. Pri tomu je važno prepoznati povezanost i ukorijenjenost suvremenih i kršćanskih vrjednota.

3.2. Važne vrjednote za uspješnost braka i obitelji

Istraživanja pokazuju da brak i obitelj, načelno, kao vrjednote nisu sporne u hrvatskomu društvu. Što se tiče unutarnjega stanja i uspješnosti braka i obitelji, istraživanja se, uglavnom, podudaraju s važnošću vrjednota, koje jamče njihov uspjeh. Pokazalo se da su, prema istraživanju *Vjera i moral u Hrvatskoj* (1998.), za dobar i uspješan brak najvažnije sljedeće vrjednote: povjerenje (99,0%), poštivanje (97,6%), razumijevanje i snošljivost (96,8%), djeca (91,1%).²⁵ Ali, ono što nas s teološko-pastoralnoga vida zabrinjava je, prema tomu istraživanju, podatak da su vjera i isto društveno stanje najnebitnije za uspješan brak. Dakle, vjera i narodnost nisu bitne odrednice za uspješan brak, a to mjesto zauzimaju supružnički odnosi, na temelju kojih se supružnici međusobno dogovaraju o suživotu. Ipak, osobe koje iskrenije i dublje kršćanski žive, podržavaju 'osobne veze supružnika' pa su tradicionalne vrjednote (djeca u braku, ista vjera, itd.) važnije osobama koje su privrženije Crkvi. Međutim, osobama koje nedosljednije kršćanski žive, važniji je 'život u zajednici', pod čime se misli na spolnu zadovoljenost, samostalan život, neuplitanje roditelja u brak, zajednički probitci, što upućuje na sklonost sebičnosti i hedonizmu. Većina ispitanika drži važnim imati djecu u braku (91,1%), a što se tiče broja djece, većina ih (78,4%) želi dvoje ili troje djece, premda osobe kojima su Bog i vjera bitne odrednice u životu, žele imati više djece.

²⁴ DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE, *Žene i muškarci u Hrvatskoj*, u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2009.pdf (10. VIII. 2010.). Prema tim podatcima u Hrvatskoj je, 2007. godine, sklopljeno 23. 140 brakova a rastavljeno 4. 785.

²⁵ Usp. M. VALKOVIĆ – G. ČRPIĆ – I. RIMAC, *Vjera i moral u Hrvatskoj*, nav. dj., 484.

Istraživanje *EVS 1999.* pokazuje da hrvatski građani smatraju da su im vrjednote kao međusobno poštovanje i uvažavanje (99,9%), vjernost (98,7%), razumijevanje i snošljivost (99,3%), sklonost razgovoru o bračnim poteškoćama (98,9%) *važne* i *veoma važne* za uspješan brak.²⁶ U te se vrjednote ubrajaju i djeca (94,9%) i spolni odnosi (93,8%), a manje važne vrjednote jesu slaganje u politici, isti društveni i narodnosni položaj i vjersko uvjerenje (65,8%). Vjersko je uvjerenje osobito važno, kao bitna vrjednota za postojanost braka, redovitim i povremenim praktikantima, a manje je važno vjerskim nepraktikantima. Razabire se da se u Hrvatskoj napušta uobičajeni oblik braka (muškarac-hranitelj, žena-domaćica), ali se ipak očituju vrjednote koje imaju kršćanski izvor.²⁷ Npr., svi redoviti praktikanti (100%) drže da je vjernost temeljna vrjednota braka. Istraživanje pokazuje, na temelju spomenutih vrjednota, da je ispitanicima ipak stalo do postojanoga braka i žele ga ostvariti kao ravnopravnu zajednicu.

Ispitanici *Franjevačkoga instituta za kulturu mira* (2005.), od četiriju najvažnijih životnih ciljeva, na prvo mjesto stavljaju brigu za sigurnost u obitelji (60%), a potom spominju materijalne i društvene vrjednote ljudske samoostvarivosti. Spas duše, kao životni cilj, ispitanici su stavili nakon drugih spomenutih vrijednosti (muškarci 12%, a žene 25 %). To potiče na zaključak da se tomu, inače temeljnomu kršćanskom cilju, ne pridaje osobita važnost, što je važna spoznaja za pastoralni rad u društvu, čija se većina stanovnika izjašnjava da su katolici. Prema istraživanjima, veći dio ispitanika drži da Crkva treba govoriti o društvenim poteškoćama a osjetno je manje onih koji smatraju da ona u javnosti treba iznositi mišljenje o braku i spolnosti. Ančić se s pravom pita: zašto gotovo svaki drugi vjernik smatra da se u to područje Crkva, zapravo, ne treba miješati?²⁸

Prema istraživanju *EVS 2008.*, za 98,2% građana RH, obitelj zauzima *veoma važno* i *važno* mjesto u životu, a *veoma važne* i *važne* su vrjednote za uspješni brak: vjernost (97,6%),

---

²⁶ Usp. *EVS 1999.*, 207. *Studija 2005.*, 282.-285. J. BALOBAN, *Crkvenost i obitelj pred izazovima*, Glas Koncila (dalje: GK), Zagreb, 2004., 145ss.

²⁷ Usp. J. BALOBAN – G. ČRPIĆ, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj*, BS, 70 (2000.), 2., 313.-341.

²⁸ Usp. N. A. ANČIĆ, *Religioznost i crkvenost muškarca i žene*, u: A. ČOVO – D. MIHALJ (ur.), *Muško i žensko stvori ih. ...*, nav. dj., 137.-138., 144.-146.

pripravnost na razgovor o poteškoćama koje nastaju između muža i žene (95,1%), djeca (91,9%) i dobar spolni odnos (86,5%), a vrjednote: slaganje u politici (20,3%), isto društveno podrijetlo (33,9%) i isto vjersko uvjerenje (56,1%) shvaćene su kao vrjednote koje nisu bitne za uspjeti brak.²⁹ Iz ovih se podataka vidi da je stanovnicima RH ipak stalo do postojanoga bračnog i obiteljskoga života. Uočava se da, usporedbom *EVS 1999.* i *EVS 2008.*, nisu nastale velike promjene, što se tiče vrjednota, ali ipak treba reći da one pomalo iščezavaju. Što se tiče vrjednote vjernosti, istraživanje je pokazalo da je ona veoma važna vjernicima i redovitim praktikantima, a nevjernicima je vjernost nebitna za uspjeti brak. Bitno je spomenuti o padu važnosti vjerskoga uvjerenja, što upućuje na ravnodušan odnos vjernika prema vjeri, tj. prema činjenici da se Bog utjelovio. To je veliki znak pastoralnim radnicima i poziv Crkvi na važnost cjelovitoga i sustavnoga pastoralnog rada.

Premda iznijete vrjednote upućuju na njihovu plemenitu prihvaćenost u općedruštvenomu i kršćanskomu smislu, ipak postoje velika nagnuća prema svojevrsnim materijalističkim i sebičnim stavovima. To upućuje na stvaranje novih pastoralnih oblika, koji će obuhvatiti i one koji su se udaljili od Crkve. Naime, zapažamo određenu dvojakost: s jedne strane, težnja za ostvarenjem u ispravnomu poimanju braka i obitelji, i, s druge, svakodnevno odstupanje od tih vrjednota. Prema tomu, brak i obitelj ostaju "autentični kontekst izvora ljudskoga života"³⁰ odnosno plemeniti cilj za koji, u društvenomu i pastoralnomu smislu, treba razvijati nove načine njihova ostvarenja, jer će u suprotnomu doći do zavaravanja i razočaranja, pa i društvene i kršćanske nepostojanosti.

Naglašene vrjednote trebaju sustavan pastoralni rad, u čijemu je središtu obitelj, već od vrtića, promicanje prvoga navještaja i usklađenoga rada župne kateheze i školskoga vjeronauka, školstva kao odgojno-izobrazbenoga sustava, umreženost župnoga i biskupijskoga, ženidbenoga i posliježenidbenoga pastoralnog rada, jer vjera, kao ujediniteljski čimbenik, i Crkva imaju neosporivu i odgovornu ulogu u odgoju, pa treba poticati

²⁹ Usp. *EVS 2008.*, 425., 457.-461. J. BALOBAN – J. ŠIMUNOVIĆ – K. NIKODEM, *Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj (EVS – 2008.)...*, nav. dj., 597.-622.

³⁰ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, Naputak o nekim bioetičkim pitanjima *Dignitas personae – dostojanstvo osobe* (8. IX. 2008.), KS, Zagreb, 2009., 6.

sva područja kojima se može utjecati na cjeloviti ljudski odgoj.³¹ U konačnici, ne može se reći, na temelju ovih istraživanja, da su brak i obitelj zastarjele vrjednute u Hrvatskoj, premda nas u pastoralnomu smislu neke pojave i protuslovlja zbunjuju. Jedna od njih je veliki postotak onih koji drže da brak nije zastarjela ustanova (80,9%), u odnosu na veliko povećanje neoženjenih i neudanih (23,6%) ili protuslovlje da 91,8% hrvatskih građana smatra da su djeca jedna od bitnih vrjednuta za uspješan brak, a u Hrvatskoj je, prema podacima Državnoga zavoda za statistiku, svake godine manje novorođene djece.³² Isto tako, zabrinjavajuće je protuslovlje, što se tiče velikoga broja katolika i na poimanje Katoličke crkve o braku i obitelji, da 54,4% građana smatra da je posve uredno da dvoje ljudi žive zajedno bez obzira što se nisu vjenčali, a 20,5% ih je živjelo sa svojim odabranikom/com prije braka.³³ Ipak nas ova istraživanja, umnogomu, ohrabruju, premda se pastoral nalazi pred novim izazovom na koji treba prikladno i na vrijeme odgovarati.

3.3. Odnos prema vjeri i Crkvi

Na temelju istraživanja *Aufbruch* (1997.),³⁴ može se reći da vjerski život i vjerske okolnosti bitno utječu na osobnu duhovnost i vjerski život. Ispitanici su, naime, u djetinjstvu, u svojoj obitelji, razgovarali o vjeri, 32,1% često, i 53,7% povremeno. Međutim, iz obitelji koje su često (32,1%) ili povremeno (52,7%) govorile o vjeri, dolazi 63,0% praktičnih vjernika, 30,8% onih koji na misu odlaze povremeno i 6,2% onih koji ne idu na misu. Razgovor o vjeri u obitelji utjecao je na njihov vjerski život i stav. Pokazalo

³¹ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, nav. dj., 39.: "Potrebno je stoga stvoriti mrežu trajne i sustavne pastoralne brige za brak i obitelj, te biskupijske, regionalne i župne strukture permanentnoga rada sa supružnicima i obiteljima i njihova trajnog praćenja."

³² DRŽAVNI ZAVOD ZA STATISTIKU REPUBLIKE HRVATSKE, *Žene i muškarci u Hrvatskoj*, u: http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/menandwomen/men_and_women_2009.pdf (10. VIII. 2010.). U istraživanju *EVS 2008.*, 519., 25,4% ispitanika nema djece, 18,2% ima jedno dijete a 35,6% dvoje djece.

³³ Usp. *EVS 2008.*, 462., 518. K. NIKODEM – P. ARAČIĆ – I. DŽINIĆ, *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu. Analiza osnovnih pokazatelja u razdoblju od 1999. do 2008. godine*, BS, 80 (2010.), 2., 632.

³⁴ P. ARAČIĆ – G. ČRPIĆ – K. NIKODEM, *Vjerska situacija u hrvatskom tranzicijskom društvu prema istraživanju 'Aufbruch'*, Službeni vjesnik đakovačke biskupije, 128 (2000.), 12., 775.-815.

se da djeca, čiji su roditelji, osobito majke, išli na misu, dublje žive vjeru (79%).³⁵ Premda 73,6% ispitanika smatra važnim brak sklopiti crkvenim obredom, ali ih malo manje (68,1%) vjeruje da Crkva može dostojno odgovoriti na obiteljske poteškoće a 31,9% smatra da to ona ne može. Na pitanje je li za postojan brak važno da supružnici pripadaju istoj vjeri, 52,7% smatra ih potvrdno, a 27,4% se ne slaže s time. Samo svega 54,0% - 57,0% smatra prikladnim da se Crkva izjašnjava o izvanbračnim odnosima i o pobačaju.³⁶ Koliko je bitna obitelj govori podatak da se 83,1% ispitanika slaže da se nesebičnost najbolje može naučiti u obitelji. U pastoralnomu vidu naslućuju se ozbiljni znakovi unutarnjega prijepora, što otvara područje za produbljeni crkveni rad.

Istraživanje *EVS 1999.* pokazuje da 47,9% građana smatra da Crkva odgovara na poteškoće obiteljskoga života, ali pastoralno je važno što je s onih 52,1%, koji smatraju da to ne čini?³⁷ Uočava se da, za razliku od osoba koje stvarno žive svoju vjeru, osobe koje rjeđe idu na misu brak drže zastarjelom ustanovom. O odnosu postojanosti braka i životne sreće, 62,6% hrvatskih građana smatra da su brak ili dulja postojana veza potrebni za sreću.³⁸ S tom se tvrdnjom ne slaže svako četvrti građanin koji ima manje od 28 godina, a stariji se, osobito oni koji idu na misu, slažu, a oni koji ne idu na misu, ne slažu se. Veliki postotak građana (71,9%) smatra da čovjek treba imati djecu da bi život bio smislen. Neslaganju s tom tvrdnjom najviše su skloni oni koji imaju manje od 28 godina i fakultetski izobražene osobe. Zanimljivo je da se osobe kojima je Bog važan u životu, slažu sa spomenutom tvrdnjom a osobe kojima Bog nije odsudan u životu, sklonije su neslaganju da djeca utječu na smisao njihova života. Tvrdnju da djetetu trebaju oba roditelja,

³⁵ P. ARAČIĆ – G. ČRPIĆ – K. NIKODEM, *Vjerska situacija...*, nav. dj., 795-796.

³⁶ P. ARAČIĆ – G. ČRPIĆ – K. NIKODEM, *Vjerska situacija...*, nav. dj., 801-802.

³⁷ Usp. *EVS 1999.*, 202. Istraživanje je *Vjera i moral u Hrvatskoj* pokazalo da 53,7% građana smatra da Crkva u Hrvatskoj daje zadovoljavajuće odgovore na poteškoće u obiteljskomu životu, usp. G. ČRPIĆ – S. KUŠAR, *Neki aspekti religioznosti u Hrvatskoj*, BS, 68 (1998.), 4., 551. U istraživanju *Aufbruch* (1997.), vidjeli smo gore u tekstu, 68,1% vjeruje da Crkva može dati odgovor na obiteljske poteškoće, a 31,9% odgovara niječno. Ta tri istraživanja pokazuju razliku između onoga što Crkva stvarno čini i onoga što bi mogla činiti. Pastoralno je pitanje može li više, ako može, zašto ne čini, ako ne može, koje su preprjke i kako ih nadvladati?

³⁸ Usp. *EVS 1999.*, 208.

da bi sretno odrastalo, zagovara 84,4% građana, a među one koji se s tim ne slažu (15,6%) jesu mlađi i oni s fakultetom.

Istraživanje pokazuje koliko je, unatoč liberalizaciji života, koja osim drugih misaonih pravaca stvara prijepor u braku, ipak vrjednovano kršćansko poimanje braka i obitelji, ali nužan je pastoralni oprez, jer oko 20-25% teško prihvaćaju crkvene stavove o braku i obitelji. Osobito je znakovit znak Crkvi, budući zna odgovore na 68,1% bračno-obiteljska pitanja, a 56,5% ih drži da to i ne čini.

U samokritičkoj raščlambi, treba reći da Crkva nema sustavno i cjelovito razvijen pastoral braka i obitelji. U mnogim je biskupijama obiteljski pastoral, prema teološko-pastoralnim mjerilima, samo formalno postavljen, a ukorijenjenost u pastoralu je usputna, što govori o zastarjelomu poimanju pastoralala. Istraživanje je pokazalo da brak i obitelj nisu upitni kao uzorak najizvršnijega načina ostvarenja čovjekove cjelovitosti i preuzimanja zadaća, ali zbunjuje pastoralna nedosljednost i manjak pastoralnoga stvaralaštva. Treba se, primjerice, ozbiljno suočiti s pojavom da 13,4% mladeži, koja ima manje od 28 godina, odbija brak, ali, što je još ozbiljnije, gotovo svaki peti (18,2%) visokoizobraženi pokazuje isto a oni mnogo utječu na javno mnijenje.³⁹

Na temelju istraživanja *Franjevačkoga instituta za kulturu mira* (2005.), I. Tomić-Koludrović uočava da veoma mnogo ispitanika ne očekuju pomoć od Crkve, premda ih 57,3% smatra da im Crkva može mnogo toga reći i pomoći. I ovo istraživanje pokazuje raskorak između izjašnjenoga i stvarnoga, jer više od polovine ispitanika misli da bi im Crkva mogla pomoći, a u stvarnosti od nje ne očekuju pomoć. Premda mnogo građana veoma cijeni društvenu ulogu Crkve i izjavno se oslanja na kršćanske vrjednote služenja drugima, ipak je istodobno većina tih istih građana stvarno usmjerena materijalističkim ciljevima poboljšavanja uvjeta života za sebe i svoju obitelj.⁴⁰

Premda, prema istraživanju *Praćenje siromaštva u Hrvatskoj* (2004.), 49,6% građana ima veliko i veoma veliko povjerenje

---

³⁹ Usp. P. ARAČIĆ – K. NIKODEM, *Važnost braka i obitelj...*, nav. dj., 307-311. P. ARAČIĆ – G. ČRPIĆ – K. NIKODEM, *Postkomunistički horizonti: obrisi sustava vrijednosti i religijskih orijentacija u deset postkomunističkih zemalja*, Diacovensia, Đakovo, 2003., 143-163.

⁴⁰ Usp. I. TOMIĆ-KOLUDROVIĆ, *Društveni angažman građana/građanki...*, nav. dj., 86., 107.

u Crkvu (najviše od svih drugih ustanova), što upućuje na svojevrsni pad povjerenja u odnosu na prijašnja istraživanja, ipak život pokazuje da je obitelj još uvijek veoma utjecajna ustanova u hrvatskomu društvu. Nasuprot slobodarsko-odgojnim zasadama koje nude 'pedocentrične modele' odgoja i razgradnju obitelji, treba ozbiljno zagovarati brak i obitelj kao nosive društvene ustanove kojima se prenose vrijednote, a na kojima su se pokusi pokazali višestruko pogibeljni.⁴¹

Istraživanje je *EVS 2008.* pokazalo da u Hrvatskoj 53,1% građana ima veliko povjerenje u Crkvu, što je neko smanjenje u odnosu na *EVS 1999.*, kada ih je bilo 63%, premda je Crkva i dalje ustanova kojoj građani najviše vjeruju.⁴² Osim toga, 2008. godine, u odnosu na 1999., smanjeno je sudjelovanje u crkvenim obredima a povećan je broj onih koji ne sudjeluju u vjerskim obredima, točnije 10% je manje onih koji odlaze na vjerske obrede, tjedno i mjesečno.⁴³ Da bi se utvrdilo što je utjecalo na taj pad na unutar- i izvan-crkvenomu području, trebat će provesti dublju raščlambu. Ta se pojava odražava u pastoralnomu životu, jer istraživanje *EVS 2008.* pokazuje da samo 35,5% građana smatra da Crkva u Hrvatskoj primjereno odgovara na obiteljske poteškoće, što je 15% manje u odnosu na *EVS 1999.*, kada ih je to držalo 51,5%. Ispitanici koji vjeruju u Boga i žive po svojoj vjeri i idu na misu skloniji su tvrdnji da brak nije zastarjela ustanova, a oni koji ne vjeruju i ne idu na misu skloniji su 'alternativnim oblicima' i poimanju braka kao zastarjele ustanove. Starije osobe i osobe s nižim stupnjem izobrazbe i iz manjih sredina drže da djeca i brak daju 'sreću i smisao životu', dok su mlađe i izobraženije osobe i osobe iz gradova sklonije 'alternativnim životnim stilovima'.⁴⁴

⁴¹ Usp. G. ČRPIĆ – D. MRUVUNAC – Ž. TANJIĆ, *Supsidijarnost – širenje prostora slobode u društvu*, BS, 79 (2009.), 1., 102.-105.

⁴² Usp. *EVS 2008.*, 476. J. BALOBAN – A. HOBLAJ – D. CRNIĆ, *Određeni aspekti crkvenosti u Hrvatskoj...*, nav. dj., 553.-556.

⁴³ Usp. G. ČRPIĆ – S. ZRINŠČAK, *Dinamičnost u stabilnosti...*, nav. dj., 14., 19.: „Pad religioznosti nije zamjetan kod mlađih naraštaja, što je uobičajeno mjesto istraživanja religioznosti u europskim zemljama i jedan od nosećih stupova sekularizacije. Upravo suprotno, pad religioznosti zamjetniji je kod starijih generacija, preciznije: onih rođenih do 1945., ali i onih rođenih između 1946. i 1975. Mladi ispitanici jednako su religiozni 1999. i 2008., štoviše, iskazuju danas manje vjerovanja u alternativnu religioznost.“

⁴⁴ Usp. *EVS 2008.*, 452. K. NIKODEM – P. ARAČIĆ – I. DŽINIĆ, *Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu...*, nav. dj., 629.-637.

4. TEOLOŠKO-PASTORALNA PROSUDBA BRAKA I OBITELJI U DRUŠTVU

Jedna od bitnih postavki u teološko-pastoralnomu shvaćanju crkvenoga rada je proučavanje životne istine u svjetlu vjere i suočenje sa stvarnim stanjem cjelovitoga pastorala.⁴⁵ To znači da treba stvarno procijeniti plemenite učinke i ne se s njima pretjerano hvaliti, a, s druge strane, poteškoće se ne bi smjelo trajno izbjegavati. U teološko-pastoralnomu vidu treba uroniti i prosuditi što se, u surječju društveno-kulturne zbilje, krije ispod pastoralnih 'lovorika', jer su brak i obitelj bitna pastoralna područja, koja nijedan "oblik organskoga pastorala, nalazio se na bilo kojoj razini, nikada ne može zaobići".⁴⁶

4.1. Brak i obitelj u društveno-kulturnim okolnostima

Društveno-kulturne okolnosti gubeći čudorednu nit kao temeljnu poveznicu svih društveno-kulturnih područja, sve više potkopavaju brak i "obitelj – put Crkve i naroda"⁴⁷. Urušavanje baštinjenoga sustava vrjednota i stvaranje prijepora na području duhovnih, čudorednih i kulturnih vrjednota omogućio je komunizam želeći odgojiti čovjeka nezavisna o onostranim krjepostima. Neobuzdano širenje materijalističkoga duha, 'dezorganizaciju i dezintegraciju' društva, braka i obitelji, ubrzala je industrijalizacija i urbanizacija, čije posljedice i danas proživljujemo.⁴⁸ U prijelazu iz jednomlja u višestranački sustav, odnosno u prijelaznomu društvenom razdoblju narušavanju

---

⁴⁵ Usp. KONGREGACIJA ZA KATOLIČKI ODGOJ, *Upute za formaciju budućih svećenika o problemima vezanim uz ženidbu i obitelj* (19. III. 1995.), KS, Zagreb, 2003., 41.: "... od velike je važnosti vrlo realistično 'pastoralno viđenje' današnje krize obitelji koje će uzeti u obzir neke njezine tipičnije značajke poput primjerice: vjerske neukosti, pomanjkanja odgoja, raspada državnoga odgojnog sustava, moralne dezorijentiranosti koja vodi postupanju u život 'preko pokušaja i pogreške', prevladavajućeg utjecaja masovnih medija, progresivnog rasta brakova 'na probu', slobodnih veza, teškoća u bračnim odnosima, otuđena od tradicionalnih oblika i spontanog izmišljanja novih životnih modela...".

⁴⁶ IVAN PAVAO II., Apostolska pobudnica *Familiaris consortio* (22. XI. 1981.), KS, Zagreb, ²1997., 70.

⁴⁷ *Obitelj – put Crkve i naroda. Pastirsko pismo hrvatskih biskupa povodom trećeg apostolskog pohoda pape Ivana Pavla II. Hrvatskoj*, Vjesnik Nadbiskupije splitsko-makarske, br. 2., 2003., 4.

⁴⁸ Usp. V. BAJSIĆ, *Život i problemi crkvene zajednice*, KS, Zagreb, 2000., 479.-512. J. BALOBAN, *Kršćanska obitelj u Hrvatskoj na pragu 21. stoljeća*, GK, 1990., 21ss. P. ARAČIĆ (ur.), *Obitelj u Hrvatskoj – stanje i perspektive*, Đakovo, 1995.

obiteljskoga ozračja pridonio je napad na Hrvatsku (1991.-1995.), koji je, stvarajući društveno-politički i gospodarstveni prijemor, izravno ili neizravno, otvorio nenadzirano područje anarho-liberalnomu udaru na brak i obitelj.

U demokratskim okolnostima, hrvatsko društvo, političke i različite kulturno-izobrazbene ustanove, udruge i pojedinci, zašavši u okoštali poslijemoderni i globalizirani⁴⁹ društveni poredak, koji u sebi sadržava znanstveno-tehnički i tržišni napredak, uglavnom, nošen neopredijeljenom čudorednom zamisli, na različite načine žele osporiti važnost braka i obitelji.⁵⁰ Na tomu trebaju nastojati pastoralisti i drugi dušobrižnici, jer se stvara nova antropologija, prema kojoj čovjek ne podliježe naravnim, čudorednim i onostranim mjerilima, pa se s čovjekom kao osobom, a potom s brakom i obitelji, može postupati koristonosno i individualizirano. U tomu se vidu ne želi prihvatiti normativna uloga kršćanstva, koje u skladu s naravnim poimanjem i Objavom, uređuje čudoredno ljudsko, odnosno obiteljsko stanje. Ako se tim zamislama i pothvatima pridoda tržišno i 'informatičko bombardiranje' naših suvremenika, koje ih postupno nagrízaju u vidu ispravnoga poimanja braka i obitelji, onda su poteškoće shvatljivije.

Upravo se tim oblicima i načinima postupno razara postojeći i stvara novi duh kod većine puka, a osobito, što su pokazala istraživanja, kod mlađih i školovanijih stanovnika i to, većinom, u gradovima. Duh društvenoga ustroja očitovao se, između ostaloga, 2000., kada je, dolazeći na vlast, lijevo usmjerena Vlada, već postojeću pomoć u brizi za obitelj s više djece smanjila, izravno pogoršavajući gospodarstveno i naraštajno stanje obiteljskoga života. Potom je, 2003. godine, donijet zakon o istospolnim zajednicama, koji im je omogućio pravo na uzdržavanje i na zajedničku imovinu, s krajnjom nakanom posvajanja djece, potom je na red došao i prijedlog o 'registriranomu partnerstvu'.⁵¹

⁴⁹ Usp. *Globalizzazione, economia e famiglia*, Enchiridion della Famiglia. Documenti magisteriali e pastorali su famiglia e vita 1965-2004, A cura del Pontificio consiglio per la famiglia, EDB, Bologna, 2004, br. 3157-3199. CIN, 42.

⁵⁰ Usp. J. SABOL, *Kršćanski brak i kršćanska obitelj u sekularističkom društvu*, Službeni vjesnik Varaždinske biskupije, 6 (2002.), 1., 46.-53. Isti, *Vrijednost života i odgovorno roditeljstvo u doba biotehnoške revolucije*, Vjesnik Đakovačko-srijemske biskupije, (2008.), 6., 581.-584.

⁵¹ Usp. A. ČONDIĆ, *Život u slobodnim vezama i ženidba na pokus – Kršćanin u građanskim ženidbama*, *Diacovensia*, 15 (2007.), 2., 17. U istraživanju se *EVS*

Međutim, 2008. Vlada s demokratsko-kršćanskim predznakom u saborski postupak poslala je te se izglasao organski Zakon o suzbijanju diskriminacije⁵², koji stvara zakonsko uporište ugrožavanja naravnoga poimanja braka i obitelji, širenje neopredijeljenoga odgoja i nametanje rodne (*gender*)⁵³ ideologije. Na tragu toga zakona, kao dosljedan slijed, prošle se godine, u službenim političkim i zakonodavnim tijelima, pomoću veoma naklonjenoga i utjecajnoga medijskog udjela, raspravljalo o Prijedlogu zakona o medicinskoj oplodnji, koji je u suprotnosti s naravnim i crkvenim načelima, što izravno šteti braku i obitelji. Uočava se nasrtaj, osobito lijevo uvjerenih zagovornika i zahtjev za još većom liberalizacijom tih zakona i prepušteni im udio u medijima, a, s druge strane, osim ponekih uzvrata, šutnja i nedovoljno zanimanje vjernika.⁵⁴ To, u pastoralnomu pogledu upućuje upravo na ono što pokazuju istraživanja, da se razlikuju stvarno i izjavno kršćanstvo.

S druge se strane ne mogu zaobići različiti prijedlozi o uvođenju spolnoga odgoja u školski izobrazbeni sustav, koji su, posljednjih godina, u javnosti poticali određena sučeljavanja

---

2008., str. 517., 1,8% ispitanika izjasnilo da je njihov status 'registriranoga partnerstva'.

⁵² Usp. <http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/340327.html> (9. VII. 2008.). I. RELKOVIĆ i suradnici, *Zakon o suzbijanju javne rasprave*, Hrvatsko odgovorno društvo, Zagreb, 2008. I. MIKLENIĆ, *Opasan zakon*, GK, 8. lipnja 2008., 2-3. PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA FAMIGLIA, *Famiglia, matrimonio e 'unioni di fatto'*, Enchiridion della Famiglia. Documenti magisteriali e pastorali su famiglia e vita 1965.-2004. A cura del Pontificio consiglio per la famiglia, EDB, Bologna, 2004., br. 3544-3620.

⁵³ Usp. BENEDETTO XVI., *Le ragioni della gioia. Discorso alla curia romana in occasione della presentazione degli auguri natalizi*, Il Regno – Documenti, 54 (2009.), 1, 9. Papa, tumačeći značenje izričaja *gender*, kaže da se pod tim misli na čovjekovu samoostvarivost. Čovjek želi biti svrha sam sebi i sam prema sebi uređivati sve ono što se na nj odnosi. Time živi protiv istine i Stvoriteljeva Duha.

⁵⁴ S obzirom na Prijedlog zakona o medicinskoj oplodnji, hrvatski su biskupi napisali: „Naposljetku, u cilju sprečavanja teških i dalekosežnih posljedica, apeliramo da se donese takvo zakonsko rješenje koje će onemogućiti narušavanje dostojanstva uključenih osoba – napose djeteta, prava na život i tjelesnu cjelovitost od začeća, dostojanstvo braka i dostojanstvo prenošenja života u braku te koje će primjerenim odredbama spriječiti svaku moguću zloporabu.”, u: http://ika.hr/print_vijest.php?id=113970 (7. VII. 2009.).

Udruga *Hrvatska zajednica bračnih susreta*, koja okuplja više od 2500 bračnih parova u Hrvatskoj upozorila je na umjetnu oplodnju, rekavši: „U kontekstu aktualne rasprave o medicinskoj oplodnji potpuno je neprihvatljivo da se bračna zajednica pokušava izjednačiti s izvanbračnom zajednicom, jer za to nema ni pravnih ni drugih osnova. Uz to, brak je najsigurnija zajednica za rast i razvoj djeteta.”, u: http://ika.hr/print_vijest.php?id=114136 (17. VII. 2009.).

osobito zbog programa udruge GROZD-a, koji zagovara naravni odnos prema spolnosti i braku te Foruma za slobodu odgoja, koji zagovaraju liberalni pristup. U javnosti se pojavio prijedlog školskoga Međunarodnoga napatka za seksualnu edukaciju, koji je sastavio UNESCO, a poslan je Ministarstvu obrazovanja u Hrvatskoj, kao preporuka kako spolno odgajati djecu i mladež od pete do osamnaeste godine.⁵⁵ Primjerice, govoreći o braku i obitelji, poučava se djecu, od pete do osme godine, da postoje dvoroditeljske i jednoroditeljske obitelji, da članovi obitelji imaju različite uloge i potrebe, ističu pobačaj kao pravo i potiču raspravu o samozadovoljavanju s djecom od pet godina, itd., pa nije čudno što je u Sjevernoj Americi izazvao veliki otpor. Isto tako, prigovara se *homofobiji* u školskim udžbenicima koji govore, npr., o pobačaju kao ubojstvu, a među njima se našao i udžbenik iz vjeronauka za sedmi razred. Važno je uočiti važnost trenutka, što uključuje spoznaju izvora, tj. otkuda dolaze takvi prijedlozi, potom da su poslani Ministarstvu obrazovanja da se odnose na odgoj djece i mladeži u školama, da su sadržaji u mnogočemu čudoredno upitni i da mogu imati nesagledive društvene i pastoralne posljedice.

Istraživanje *EVS 2008.* pokazalo je da 50% građana ne odobrava pobačaj, što je 10% više nego 1999., kada ih je bilo 40%.⁵⁶ Upravo se o tomu u posljednje doba raspravljalo među osobama iz javnoga života u nekim priopćivalima, od kojih osobe lijevoga uvjerenja izričito zagovaraju pravo na pobačaj.⁵⁷

Zašto sve ovo govorim? Prije svega da se u pastoralu dobro razaberu okolnosti i uoči odakle dolaze plemeniti poticaji, koje treba zagovarati i opasnosti na koje treba paziti. Konačno, nameće se teološko-pastoralno pitanje: *što i kako* Crkva može činiti?

⁵⁵ Usp. <http://www.sre2009.org/>. *Od vrtića će djeca učiti o seksu, abortusu i AIDS-u*, u: <http://www.jutarnji.hr/od-vrtica-o-seksu--abortusu-i-aids-u-krivo-uneseno/309569/> (12. IX. 2009.). A. ŠTULHOFER, *Smjernica UNESCO-a nisu 'sotonske' već korisno obrazovanje*, u: <http://www.jutarnji.hr/smjernice-unesco-a-nisu--sotonske--vec-korisno-obrazovanje/312899/> (26. IX. 2009.).

⁵⁶ Usp. *EVS 2008.*, 469. G. ČRPIĆ – I. SEVER – D. MRUVUNAC, *Žene i muškarci na egzistencijalnoj i koliziji u suvremenoj razini*, nav. dj., 78.-79.

⁵⁷ Usp. I. Bešker, *Abortus*, u: <http://www.jutarnji.hr/abortus/848801/> (21. VII. 2010.). V. Pusić: *Ne smijemo dopustiti da nam država uđe u krevet*, u: <http://www.jutarnji.hr/vesna-pusic--20-godina-tvrdim--ne-smijemo-dopustiti-danam-drzava-ude-u-krevet-/849259/> (24. VII. 2010.).

4.2. Teološko-pastoralna prosudba braka i obitelji

Društveno relativističko razaranje bitno ugrožava naravno poimanje braka i obitelji te otvara put različitim obiteljskim oblicima koji bitno mijenjaju baštinjeni oblik 'nuklearne obitelji', pretvarajući je u nešto što ni sami ne znamo što je. Te okolnosti, koje nisu sklone kršćanskomu poimanju bračnoga i obiteljskoga života, ipak nisu razlog za obeshrabrenje, premda je nezadovoljstvo opravdano. Istraživanja nas upućuju na činjenicu da većina ispitanika, svjesna bračnih i obiteljskih poteškoća, podržava naravno poimanje braka i obitelji, naglašava bračne i obiteljske vrjednote, koje grade njihove odnose a bračnu zajednicu ne doživljavaju kao zastarjelu ustanovu, itd. U tomu surječju, svjesni društveno-kulturnih utjecaja, neprihvatljivo je stvarati ozračje posvemašnje ugroženosti, prigovarajući društvenim okolnostima kao jedinomu krivcu sadašnjega stanja i ujedno, izravno ili neizravno, prekrivati nedovoljni pastoralni rad ili bježati od pastoralne odgovornosti.

S jedne strane, imamo posve jasan crkveni nauk o braku i obitelji, koji je temeljito izložen u crkvenomu nauku, počevši od pastoralne konstitucije *Gaudium et spes*, pobudnice *Familiaris consortio*, *Pisma obiteljima*, *Direktorija za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, mnogo drugih crkvenih naputaka, koji raspravljaju o posebnim bračnim i obiteljskim područjima, pisma i smjernice biskupa, mnoštvo znanstveno-istraživački obrađene građe, a s druge strane, demokratske okolnosti, koliko ih se god zlorabilo i koliko god bile nesklone Crkvi, omogućavaju stvaranje različitih udruga, priopćivala i drugih načina promicanja obiteljskih vrjednota, itd. Tomu treba pridodati pastoralni rad u župnim zajednicama, koji je po svojem ustroju usmjeren prema obitelji kao središnjoj društvenoj i crkvenoj stanici i *prvoj školi vjere* i radu izvan župne zajednice: školi, bolnici, pokretima, dragovoljcima, kulturi, itd.⁵⁸ Spomenute činjenice, gledano s teološko-pastoralnoga vida, upućuju na nedovoljni pastoralni žar i nedovoljno širenje pastoralnih obzorja, zahtjev nužnoga produbljenja osjećaja crkvenosti i solidarnosti a iznad svega vjere i pastoralne 'ljubavi u istini'.

Društveno narušavanje vrjednota očituje konačnu težnju velike većine puka za vrjednotama koje su prožete kršćanskim

---

⁵⁸ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećega tisućljeća*, GK, Zagreb, 2009., 112.-117.

duhom. U teološko-pastoralnoj prosudbi pitam se, uočava li se u pastoralnomu radu društveno razaranje kao *kairos* i stvarno pastoralno odredište odnosno mjesto pastoralnoga programiranja, u kojemu se može pastoralno raditi i u vidu teološko-pastoralnoga Načela *utjelovljenja* unijeti kršćanske vrjednote ili ga doživljujemo kao nepremostivu prijetnju nalazeći spas u bijegu? Upravo se u tomu vidu uočavaju napetosti, koje zahtijevaju posvješćivanje važnosti *nove evangelizacije* u misionarskomu duhu.⁵⁹ Nedvojbeno, Crkvi se otvara mjesto promicanja ustanova braka i obitelji.

Promatrajući pastoralnu zbilju samokritički zapaža se da prevladavajući uobičajeni pastoralni oblik rada ne može prikladno odgovoriti na suvremene izazove. Radi se o načinu rada koji još uvijek u svojoj svijesti ima predodžbu pastoralna čiji je nositelj otajstveno a ne i kraljevsko svećeništvo, u 'dijalektičko asimetričnomu reciprocitetu'. U takvoj postavci pastoralna, brak i obitelj nisu nositelj (*subjekt*), kao ujedinjujući čimbenik svega pastoralna, nego samo predmet (*objekt*) crkvenoga rada⁶⁰ te su, konačno, prepušteni sami sebi. Stoga je nužno, premda je mukotrpno, postupno stvarati teološko-pastoralno ozračje, koje će pridonijeti *metanoji* pastoralna da bi se produbila svijest crkvenosti, sudjelovanja i suodgovornosti svih krštenika *ad intra* i *ad extra*, radi približavanja i odgovornoga rada za te ustanove, koje su 'početak i temelj građanskoga društva'.

Premda se u posljednje vrijeme, što se tiče braka i obitelji, u mnogim biskupijama osjećaju svojevrсни pastoralni napretci, što se osobito očituje u stvaranju biskupijskih obiteljskih ureda, bračnih savjetovališta, obiteljskih škola, predbračnih tečajeva, itd., ipak postojeći odnos prema braku i obitelji upućuje na tromost cijeloga sustava. Velika je odgovornost na mjesnomu crkvenom vodstvu što će staviti kao pastoralno prvenstvo i koliko će mu posvetiti pozornosti.⁶¹ U novim okolnostima nije učinkovito služiti se zastarjelim pastoralnim oblicima. Pastoral, u čijoj su skrbi brak i obitelj nositelj, u novim okolnostima nužno treba

⁵⁹ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Nova evangelizacija i kateheza braka i obitelji. Obnova klasičnih i pokretanje novih modela obiteljskog pastoralna*, u: Ivica PAŽIN (ur.), *Za trajni odgoj u vjeri*. Zbornik radova, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, 2006., 233.-283.

⁶⁰ Usp. J. ČORIĆ, *Obitelj subjekt i objekt pastoralna*, BS, 75 (2005.), 1., 211.-228.

⁶¹ Usp. IVAN PAVAO II., *Apostolska pobudnica Pastores gregis* (16. X. 2003.), KS, Zagreb, 2003., 52.

uspostaviti oblik *kružnoga toka* između odgovornosti pastira i rada vjernika laika u različitim savjetodavnim tijelima. On se odnosi na biskupijski rad i na rad u župnoj zajednici, gdje župnik suradnju s vjericima očituje u *kružnomu toku* ekonomskim i pastoralnim župnim vijećem, što pokazuje uključenost mjesne Crkve u izgradnju Kristova Tijela. To znači da npr. u *pripravi za brak*⁶² ne sudjeluje samo župnik nego treba uključiti obiteljske zajednice. I tu se očituju pastoralne slabosti. Zaručnici se npr., trebaju za *neposrednu* pripravu, prijaviti makar mjesec dana prije vjenčanja⁶³, a događa se da se prijave samo koji dan prije ženidbe. Tomu, ženidbeni tečajevi, s obzirom na *bližu* pripravu, za što su odgovorni pastiri, u mnogim biskupijama traju samo dva do tri dana a održavaju se u većim skupinama, gdje budući supružnici ne dolaze do izražaja i teško mogu u kratkomu razdoblju posvijestiti važnost temeljnoga životnog opredjeljenja, pa u vidu *bliže priprave* ostanu nedovoljno pripremljeni.⁶⁴ Uočava se raskorak između pastoralnih dužnosti i društvenoga utjecaja, što upućuje na pastoralnu produbljenost pa da možemo reći: "Sluge smo beskorisne! Učinismo što smo bili dužno učiniti!" (Lk17,10). Posve je jasno, gledano u širem surječju, da današnjoj obitelji nisu dovoljne 'mrvice sa stola', nego usklađena i sustavna duhovna i pastoralna, gospodarstvena i politička briga o njezinu dubinskomu rastu. Da bi obitelj izišla iz određene zapostavljenosti, u pastoralu treba poticati povezanost odgoja škole i roditelja, borbu protiv nezaposlenosti, društvenu solidarnost sa siromašnima, otkriti važnost 'digitalnoga svijeta' i produbiti 'novu e-vangelizaciju', itd.

Zastarjele načine treba obnavljati prikladnijim i smislenijim pothvatima, što bitno zahtijeva učinkovitu uključenost novih i osposobljenih članova, jer je obitelj mjesto gdje se uči 'početnica'

---

⁶² Usp. P. ARAČIĆ, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, GK, Zagreb, 2000.

⁶³ Usp. Službeni vjesnik HBK, 2 (1994.), str. 9.

⁶⁴ Usp. Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, 41.-46. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, DIREKTORIJE ZA PASTORAL SAKRAMENATA U ŽUPNOJ ZAJEDNICI, GLAS KONCILIA, ZAGREB, 2008., 215.-220. U Italiji bliža priprava počinje devet mjeseci prije ženidbe, u Njemačkoj godinu dana, a u Kanadi, npr., u neki biskupijama, počinje dvije godine prije ženidbe. Priježenidbeni susreti na biskupijskim, dekanatskim ili župnim razinama osmišljeni su u manjim skupinama gdje, prema planu i programu, budući supružnici, između ostaloga, prolaze temeljitu višesatnu katehetsku pripremu.

mira i otkriva dostojanstvo osobe, odgaja društvenim vrlinama i njeguje osjećaj i odgovornost za duhovna zvanja, za nesebičnost, zdravu političku svijest, itd. Bez župnih animatora na svim pastoralnim područjima, osobito na području djece⁶⁵ i mladeži⁶⁶, prebračnih i bračnih parova, teško je promijeniti način u pastoralu, koji još uvijek nije spreman prikladno odgovoriti na društvene zahtjeve, a što podrazumijeva uključenost odgoja. Upravo je poteškoća odgoja jedna od pojava koja rasteće obitelj. To ne smije ostaviti ravnodušnima ni teologe i pastire, jer su i oni pozvani, u svjetlu vjere i crkvenoga nauka, otkrivati nove načine i raspravljati o braku i obitelji na teološkim učilištima, župnim zajednicama i u različitim društveno-kulturnim mjestima. U suprotnomu, ako obitelj ostane zatvorena u svojem dvorištu i ne odgaja djecu za ulazak u svijet da bi oni produbljavali *dijakonske* odrednice, onda zapostavlja smisao svoga postojanja.

Teško je osloboditi se starih navika. To je veliki razlog da se teolozi i pastiri ne smiju umoriti niti posustati ponavljati do sada često izrečene tvrdnje, odnosno kako reče sv. Pavao "Pisati vam jedno te isto meni nije dosadno, a za vas je sigurnije." (Fil 3,1). Stoga, treba iskoristi sve mogućnosti koje pružaju društvene demokratske okolnosti osobito što se tiče vrtića, škole, sveučilišta, medija u kojima se odgaja mladež. Dakle, to upućuje na nužnost promjene pastoralnoga pristupa na čemu treba ustrajati priređujući teološko-pastoralne znanstvene skupove na svim razinama.

ZAKLJUČAK

Na temelju istraživanja, teološko-pastoralnom prosudbom, prikazao sam društveno-kulturne i crkvene okolnosti i njihov utjecaj na brak i obitelj. Osim raščlambe stanja, nužne su pastoralne odluke i pothvati da bi se poboljšalo stanje. U teološko-pastoralnomu vrjednovanju stvarnosti, bez dobre raščlambe i odluke, pastoral luta u 'limbu dobrih nakana' i proizvodi bolne zablude. U našoj pastoralnoj zbilji manjkaju redovite, sustavne raščlambe te odvažne i jasne odluke na svim

⁶⁵ Usp. M. ČUDINA-OBRADOVIĆ – J. OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2006., 199.-387.

⁶⁶ Usp. V. B. MANDARIĆ, *Mladi integrirani i(li) marginalizirani*, GK, Zagreb, 2009., 98.-106.

razinama za učinkovitost pastoralna nove evangelizacije. Bez *izvršenja* i *provjere* to ništa ne znači. Pastoral, u biti, nije pozvan pokazivati samo ono što se treba činiti općenito ili pokazivati neko pretpostavljeno zamišljeno stanje, nego ono što treba i što se može učiniti *hic et nunc*, jer je pastoralna odluka životna, a ne zamišljena. U tomu surječju treba osmišljavati pastoral braka i obitelji. Istraživanja pokazuju da brak i obitelj, unatoč sve većemu nasrtaju liberalizacije i laicizacije društva, koji nameću drugotne oblike, nisu zastarjele ustanove u hrvatskomu društvu, jer ih većina stanovnika još uvijek doživljuje kao temeljne vrijednote. No, u pastoralu preostaje tražiti prikladan način kako spojiti stvarnost i želju te naviještati Božji naum i crkveni nauk o braku i obitelji, gradeći plemenito ozračje u društvu pomoću vjere. Posvjetovnjačeno društveno ozračje postupno raslojava brak i obitelj, čemu, na neki način, pridonosi i manjak temeljnih dugoročnih pastoralnih zamisli i pothvata, kojima bi se, makar u nekome obliku, to smanjilo i otvorili ohrabrujući prijedlozi.

ARE MARRIAGE AND FAMILY OLD-FASHIONED INSTITUTIONS IN CROATIAN SOCIETY?

Summary

One of the burning social-cultural and theological-pastoral challenges, often debated nowadays, is the attitude towards the institutions of marriage and family. The author first presents the theological-pastoral evaluation of the truth about marriage and family and explains the purpose and way of his work. Then he tries, by theological-pastoral analysis and on the basis of several founded researches carried out in the Republic of Croatia in the last decades, to analyze the state of marriage and family. In the end he offers a theological-pastoral conclusion about marriage and family in contemporary social-cultural circumstances. He realizes that these institutions, in spite of ever more intrusive social freethinking, according to the researches, are nobly evaluated with very high percentage. Though burdened by moral disputes, yet they have not been rejected in Croatian society. Moreover, they are perceived as the fundamental values.

Key words: *marriage, society, pastoral, values.*